

А. ПУЛЕ
/1657—1658/

Той се отправя за Цариград заедно с М. Кикле през 1657 г. Разделя се с него в Дубровник и продължава сам пътя си.

Пътеписът му е малко проучван досега. Но на всички, които са се занимавали с него, правят впечатление небрежността и некоректността на езика и стила му. Описанието на пътя през балканските земи разкрива живия интерес на автора към природата и населението на тези области, местните нрави и обичаи. Опитите му да изясни известни природни явления са несъмнено наивни от гледище на съвременната наука. Все пак пътните му бележки показват широки интереси и изострена наблюдателност.¹

Нашият превод е направен по изданието: *Nouvelles relations du Levant qui contiennent diverses remarques fort curieuses, non encore observées touchant la Religion, les Moeurs et la Politique de plusieurs Peuples. Avec une exacte description de l'Empire du Turc en Europe et plusieurs choses curieuses remarquées pendant huit années de séjour.*

Et une dissertation sur le Commerce des Anglois et des Hollandois dans le Levant. Première partie des Voyages du Sr Pouillet. Enrichie de Cartes et de Figures. A Paris, 1668.

Издавани са извадки от него на сръбски и български език.²

След описанието на Сърбия и по-подробната картина на тогавашния Белград Пуле разказва за пътуването си през Ягодина до Морава (с. 126—165).

„Продължихме пътя си през блата, много дървета и селца, през Ниш, малък град, дал името си на рекичката Нисава, и през кривините всред друга планина, назована Курвиеза дербенди³, където разбойниците убиха и ограбиха насред кербана ни една много важна особа, отиваща в София (от която бяхме на ден и половина път далеч), за да поеме управлението на града, седалище на румилийския пашалък.

Като гледах държането на юнаците от нашата група из местата, където имаше основание да се плашим, сигурността, която изразяваха лицата им, стойката, с която се движеха, с

лък, стрела и копие в ръце, готови да отблъснат яростта на онези, които биха ги нападнали, шума, който вдигаха с изстрелите си във въздуха, изглеждаха, като че ли ще накарат целия ад да се разтрепери. Уви! Когато дойде да се сражават, всичко се изпари. . .“ (с. 165—166). *Пуле разказва как целият керван се разбягал от страх.* „Тичахме просто до Драгоман, горедолу търпимо село, но лошо построено. Там целият ни керван се събра с такова вълнение, като че ли бе участвувал в опасно сражение. . .“ (с. 167).

ОПИСАНИЕ НА ГРАД СОФИЯ

София е по-малка от Орлеан, въпреки че е столица и седалище на румилийския паша, кална навсякъде отвън, където добрата почва прави неприятен достъпа [до града]. Но тя (т. е. София, б. пр.) е доста разумно застроена отвътре, с много къщи, които имат симетрия, доста близка до тази на нашите [къщи]. Това ме кара да мисля, че този град е бил някога много значителен; днешният начин на строеж сред турците е така безформен и така различен от първия, както готиката (която още господствува на много места в Италия още от нашествието на варварите) е [различна] от древноримския [стил].

На цял ден път от София прекосихме Иския⁴ през дървен мост, а привечер един пролом — [дълъг] голяма левга и половина, толкова тесен между две големи скали, че не мога да разбера ония, които са мислили нападението на Константинопол за по-леко откъм сушата, отколкото откъм морето (защото този път е най-удобен дотам). Тази теснина се нарича Казиласкер или Вакарита дервенди. Тя свършва в едно село със същото име и се разширява най-сетне в голяма равнина, на края на която започва друга планина, наречена Капъль дервент.⁵ Тя се стеснява в малък проход, който гърците са затворили с крепост. От нея са останали вече само развалини, които дълго време са служили за убежище на всички местни разбойници и за защита срещу османските нашествия. Неравните пътища бяха изпочупили така нашите каруци, че трябваше да останем два дни на това място, за да ги възстановим, близо до Василита Капълькъой⁶, където прекарах времето в размишления върху две-три неща.

Първото бе за хубостта на страната, чиито планини са съвсем сенчести, с големи дървета и покрити със сено и зеленина, а равнините са толкова тлъсти и силни, че десет или дванадесет бивола с мъка порят в тях земята. Правеше ми удоволствие да гледам сръчността, лекотата и. . . на трима-четирима селяни, затруднени при влаченето на едно единствено рало, с която те прескачаха ту от едната, ту от другата страна от средата на веригата, към която бяха вързани животните им,

мушкаха ги с железен остен открая и ги изчакваха, за да ги накарат да теглят всички заедно.

Второто [размишление] ме насочи към начина на живот на местните люде. Султанът извлече някога от [средите] на много техни деца главните бойци и най-привикналите на война от армията си. Този порядък бе променен: той получава от тях двоен данък, който те наричат втори харач, вместо първородните им деца. И аджемиогланите, назовани още и до днес деца, [събрани] като данък, са малък брой люде без разлика дали са истински мохамедани или християни-отстъпници, които доверието, заслугите или султанската милост отрежда за [различни] служби, възпитавани в [процеса] на обучението, което желаят да им дадат.

Ония, които имат някакъв сан по тия места, ходят облечени всички почти по турски. Селяните са създали образцово облекло на тиролци. Липсва му само тяхната шапка от плъст, която прилича на нашите шапки с изрязани на четири части краища: две от тях остават затворени, а другите — висящи на ушите им.

Жените им съвсем не са с покрити лица, както останалите жени от Изтока. Всички те са окичени с цветя и плодове. Косите им са отпуснати и сплетени на една плитка отзад. Накрая те прикачват златни или сребърни копчета, та чак и малки блестящи стъкълца или камъчета. Всички те носят огърлица, която вместо маниста има само един ред медни, сребърни или златни монети според възможността им (т. е. на жените, б. пр.). Те (монетите) висят на кордон също като месали. На гърдите [жените] имат платнени кърпички, така покрити с някои от тия монети, че те скриват всичко отдолу — чак до доста ниско, наредени и пришити върху това бельо също като керемиди на покрив: от това може да се предполага, че потисничеството не е такова, каквото ни го рисуват нашите писатели.

Тия жени са нежни, почти еднакви с нашите французойки. Те имат техния темперамент и изглеждат толкова учтиви, че идват сами пред керваните отрупани с хляб, плодове, топло и подсладено мляко, с няколко парчета печено месо, яйца и всякакви плодове, които продават на нищожна цена, но с толкова изящество, че не мога да си ги представя без сълзи в очите.⁷

Ако времето, през което останахме на това място бе дълго, моето разсъждение и наблюденията ми биха били поясни, отколкото са те обаче в моя „Трактат по физика.“ Но нужно бе да изоставя и едното (т. е. разсъжденията), и другото (т. е. наблюденията), както и тия хубави момичета, за които нямахме кога да съжаляваме, защото срещнахме други като тях в Лебенита, Нова тело, Татар Базарджик.⁸ Той (т. е. Пазарджик, б. пр.) е едно от най-големите градчета, гдето се намира един от най-красивите кервансарай, какъвто съм виж-

дал в Турция. [Има] хубав биеш-часовник — с циферблат, който бележи часовете и показва мисълта на ония, които казват, че Алкоранът е в защита на часовниците. Там няма почти знатен турчин без биеш часовник със свой будилник.

ОПИСАНИЕ НА ГРАД ФИЛИПОПОЛИС ИЛИ ФИЛИБА

Най-сетне преминахме Марица през дървен мост, много по-лошо направен, и пристигнахме във Филипополис или Филиба, красив град, разположен на брега на тази река, сносно изграден, с твърде приятно разположение, малко по-голям от Сен Дени. . .⁹

Като напуснахме Филипополис, срещнахме четири или пет села, които нямаха нищо по-забележително от древността на развалините си — Апапазликъой, Чайлъкъой или Зунгюва¹⁰, Харманли, Мустафа паша кюпрюсю, Теке, където видях много хубави кервансарай. Отминахме ги, без да спим в тях. . .

Онова, което ми се видя по-естествено и по-прилично на нашата архитектура, бяха двата големи моста, наполовина изградени от тухли, наполовина от дялани камъни, разделени само от малък остров, не по-широк от края на онзи, който поддържа бронзовия кон. В средата му се виждаше дълъг надпис, издълбан на мраморна плоча. От нея ми прочетоха името и хвалебствията за онзи, който бе наредил да изградят този строеж. Забелязах подобни и по други обществени места. Това е против забележките на някои писатели, които искат да преувеличат скромността на турците заради отричането им и ненавистта им към това да оставят след себе си следи от милосърдието и благородството си. И това до такава степен, че няма нито едно от тях произведения, което да не сочи името на основателя си. . .¹¹

Той [Андринопол] е малко по-голям от Орлеан. В него няма нищо, което да не сочи слабата привързаност на османците към красивите сгради и още, че той (градът) е бил дълго столица на тяхната империя.

Стените му приличат на тях, които някога описах, изцяло изградени по гръцки, както нашите стари [стени], фланкирани от малки четвъртити кули, като изключим някои големи и кръгли по известни места. Останалото от обществените и частните места не притежава нищо повече от онези [места], които толкова често съм ви обрисувал. Търговците и занаятчиите от един бранш, както и в останалите турски провинции, са събрани там в едни и същи квартали, покрити и разположени като на панаира Сен Жермен, но техният строеж е много по-просторен, по-разкошен и почти навсякъде засводен с дялани камъни или тухли.

Околностите на този град са прекрасни, толкова плодо-

родни, колкото може да се пожелае, и напоявани от три малки реки — Дарда,¹² откъдето е взела името си, Марица и Тонаджа¹³. Двете последни, навсякъде плавателни (а над тях каменен мост, изграден повече от прекрасно), се съединяват с първата по-долу и образуват доста значителна река (с. 169—196).

Увод, подбор, превод и коментар: Б. Цветкова

¹ Бележките са по Р. Самарџић, пос. съч., с. 87—88; N. Iorga, *Les Voyageurs français...*, p. 76—78.

² В. Јелавић, Доживљаји Француза Pouillet'a на путу кроз Дубровник и Босну (године 1658). Гласник Земаљског Музеја, XX, 1908, с. 23—75; Р. Самарџић, пос. съч., с. 199—214.; М. Йонов, пос. съч., с. 135—138.

³ Куновица, Югославия.

⁴ Р. Искър.

⁵ Ихтиманска Средна гора.

⁶ С. Долна Василица, Софийски окръг.

⁷ Етническата принадлежност на тия жени не е ясна на автора. Очевидно поклонник на древна Гърция, той смята местните българки за потомки на античните гъркини.

⁸ Срв. бел. на същите селища при пътеписа на Кикле.

⁹ Тук пътеписецът разказва, че е бил принуден да се отклони от пътя си поради непредвидени обстоятелства. В Пловдив му съобщили, че секретарят на френския посланик бил арестуван, понеже било заловено шифровано писмо до посолството от венецианска страна. Посъветвали Пуле да не отива поради това в Одрин. Пловдивският епископ го улеснил да отпътува временно за о. Лемнос.

¹⁰ С. Узунджово, Хасковски окръг.

¹¹ Тук пътешественикът се отклонява от пътните си впечатления, за да съобщи, че в Одрин научил за арестуването на сина на френския посланик Дьо ла Е.

¹² Р. Арда.

¹³ Р. Тунджа.